

Het MAB vóór 50 jaar

A. F. Tempelaar

november 1939

Het novembern timer van het MAB is geheel gewijd aan 'Geheime en stille reserves', samengesteld door een internationaal gezelschap van auteurs, te weten

Prof. Maurice Stradling	(België)
Prof. Dr. Schmalz	(Duitsland)
Stanley W. Rowland	(Engeland)
René Pepiot	(Frankrijk)
Prof. L. M. Fraser	(Schotland)

en de Nederlanders:
 Prof. Dr. N. J. Polak
 W. H. Meyburg
 J. H. P. de l'Écluse
 T. Keuzenkamp
 Mr. G. H. A. Grosheide

De redactie merkt in haar voorwoord onder meer op dat het louter toeval is, dat dit nummer verschijnt in de tijd waarin de internationale verhoudingen ernstig zijn verstoord (De Tweede Wereldoorlog was immers begin september 1939 uitgekomen – AFT). Ondanks de moeilijkheden in het internationale postverkeer was het de redactie gelukt de bijdragen nog tijdig te verenigen.

Voorts merkt de redactie nog op dat zij er niet in geslaagd was een Nederlandse deskundige uit de bankwereld te vinden die bereid was 'over dit ook voor het Nederlandsche bankwezen belangrijke en actuele vraagstuk zijn mening te zeggen'. Prof. Fraser (Schotland) bleek wel bereid te zijn zijn licht te doen schijnen 'over deze blijkbaar wat epineuze aangelegenheden'.

Het wekt geen verwondering dat in landen waar het samenstellen van de jaarrekening in meerdere mate wordt beheerst door wettelijke regelgeving of voorschriften van de fiscus de auteurs binnen die kaders bleven en er betrekkelijk weinig ruimte voor hen was afwijkende gedachten te etaleren (Frankrijk, Duitsland en in zekere mate ook België

en Engeland; de laatste met de Companies Act). Zou het onderwerp niet in 1939 zijn gegeven, doch in 1989, ook de Nederlandse auteurs zouden zich intensief met de wettelijke voorschriften van Titel 9, boek 2, BW, hebben beziggehouden, met wellicht nog een uitstapje naar de uitspraken van de IASC of naar richtlijnen van de EEG welke nog niet in de eigen wetgeving (kunnen) zijn verwerkt. Wat dat betreft is er in de na-oorlogse jaren een zeer sterke groei van regelgeving gekomen en is de rijkdom van de know-why ondergesneeuwd door de klinische know-how, gebundeld in ordners met de kleuren van de regenboog. De tijden veranderen en wij met hen.

Terug naar 1939. Praktisch alle auteurs kiezen in de wildgroei van de term 'reserve' (vaak ook gebruikt voor gevallen waar de term 'voorzieningen' juister zou zijn) voor die, welke ontstaat door het inhouden (althans het niet uitdelen) van winst welke naar bedrijfseconomische en voor sommigen ook naar juridische opvattingen voor uitdeling beschikbaar is (Prof. Nico Polak merkt op, dat inhouding van winst welke niet voor uitdeling beschikbaar is, slechts een tautologie is).

Reservering met het doel te manipuleren en om deze reden de aandeelhouders te misleiden wordt afgewezen, evenals het gecamoufleerd laten vrijvallen van – geheime – reserves. Rowland (Engeland) verwijst bij het laatste naar de destijds beruchte Royal Mail Steam Packet Company Case (ook op de na-oorlogse Nederlandse mondelinge examens Controleleer een vaak gevraagd onderwerp).

Het onderscheid in geheime en stille reserves blijkt meer een Nederlands dan een buitenlands fenomeen te zijn. Bij stille reserves blijkt – zonder toelichting – wel het bestaan, doch niet de hoe-

A. F. Tempelaar, registeraccountant, was lid van de maatschap Dijker en Doornbos (rechtsvoorganger van Deloitte Dijker Van Dien) en vervulde vele functies in de beroepsorganisaties in binnen- en buitenland.

grootheid. Bij geheime reserves blijkt – zonder toelichting – ook het bestaan niet.

Opmerkelijk is dat de jurist Mr. Grosheide beide termen juist in verwisselde vorm aanduidt. Rowland is niet gelukkig met de term 'secret' reserve, 'because it conveys a more or less faint impression of moral turpitude which is inappropriate for scientific discussion'. Hij prefereert de termen 'Inner Reserve', 'Undisclosed Reserve' of 'Internal Reserve'.

De meeste – niet fiscale – auteurs onderkennen wel als belangrijke factor het belang van de aandeelhouders, maar delen de mening van die directies welke bezorgd zijn dat aandeelhouders een zo hoog mogelijk dividend in de wacht willen slepen en dan minder op langere termijn willen denken (Het doet mij denken aan een opmerking in een oud Frans boekje over het aandeelhouder-schap: 'Les actionnaires sont ou des lions ou des moutons, mais toujours des bêtes!' – AFT). Het voorzichtigheidsprincipe, soms tenderend naar het Mindestwertprincipe, vormt dan de dekmantel voor geheime of stille reservering, mits dit in het belang van de onderneming geschiedt en onder andere niet met het oog op manipulatie met koersen van de aandelen wordt gedaan.

Nog enkele specifieke opmerkingen van auteurs: Voor produktie-huishoudingen vindt Prof. Nico Polak de reservering (de handeling) van meer betekenis dan de reserve (de toestand). De laatste is zijns inziens alleen effectief zolang er uit reserveringen nog vlottende middelen ter beschikking staan. 'Welke betekenis heeft een passiefzijde vol reserves, indien de installaties, waarin de gereserveerde bedragen zijn geïnvesteerd, niet vermogen te renderen?' 'Op de bedrijfsvoering komt het aan, op de rentabiliteit, die daarmee is te verkrijgen en op de vlottende middelen, die daarvoor benodigd zijn.' Die formeel-comptabele reserves (geheim, stil of zichtbaar) zeggen Polak heel weinig.

Keuzenkamp onderscheidt drie groepen certificerende accountants:

- zij die van mening zijn dat alleen 'juiste' jaarrekeningen mogen worden gecertificeerd ('waaruit de financiële positie en de financiële mogelijkheden ondubbelzinnig blijken' en

waarbij als juist wordt beschouwd een jaarrekening die volgens bedrijfseconomische beginselen is opgesteld). Voldoet de jaarrekening niet aan die voorwaarde, dan moet de accountant de directie trachten tot betere gedachten te brengen door de certificering te weigeren.

- zij die geen bezwaar hebben de jaarrekening waarin geheime of stille reserves voorkomen te certificeren, mits zulke reserves in het belang van de desbetreffende onderneming zijn. Zij menen, dat het praktisch vaak onmogelijk is het zonder deze reserves te doen. De accountant is niet de functionaris die zich moet verzetten tegen handelingen, waarvan hij 'de bedrijfseconomische wenschelijkheid, zoo niet noodzakelijkheid erkent'. De waarde van dat nut is hoger dan de eventuele schade die gevolg kan zijn van het feit dat men niet de 'juiste' financiële positie kan zien, (maar zeker wel een minimum positie kan onderkennen).
- zij die menen, dat geheime reserves niet geoorloofd zijn, maar stille wel.

Via een wat andere redenering toont Keuzenkamp dat hij tot de middengroep behoort. Hij meent, dat de bevoegdheid tot het splitsen van de vermogensvermeerdering in een deel dat aan het kapitaal moet worden toegevoegd en een deel dat voor verteer in aanmerking komt, organisatorisch aan de beheerder en niet aan de eigenaar toekomt. Zolang de accountant van oordeel is dat de beheersdaad juist is (dat wil zeggen in het belang van de onderneming) dient de accountant ten gunste van de beheerder te beslissen.

Overigens vindt Keuzenkamp het begrip 'bedrijfseconomisch juist' wel mooi, maar staat volgens hem nog lang niet vast wat daaronder moet worden verstaan. Grosheide meent, dat alle reserveringen, ook de stille en geheime, in ieder geval vooraf de goedkeuring van commissarissen dienen te hebben.

Rowland vraagt zich af of 'the accumulation of undisclosed reserves is unfair to the stock market, because the prices of transactions may be artificial in the absence of full information'. Hij geeft een merkwaardig antwoord door het stellen van de vraag voor wie de jaarrekening nu eigenlijk

wordt opgesteld, nl. 'for the benefit of those persons who are true investors of their money, or for the benefit of those who, to use a simile, are more temporary passengers who board the car with the intention only of getting off again when the moment seems to be favourable'. Volgens Rowland voornamelijk voor 'those passengers who intend to make the whole journey'.

Rowland wijst tenslotte nog op een nieuwe ontwikkeling bij sommige ondernemingen om zoveel mogelijk dochterondernemingen te stichten (valen buiten publikatieplicht volgens de Companies Act) om dan alleen die winstbedragen naar de moedermaatschappij over te boeken welke men wil tonen. Een duidelijk voorbeeld van een dergelijke misleidende manoeuvre was het geval van de Tube Investment Limited, waarvan de mondelinge toelichting aan de aandeelhouders destijds is weergegeven in het historisch verslag in het MAB-nummer van februari 1986.

Er valt nog veel meer te vertellen over de interessante artikelen in dit nummer, maar ik meen het bij deze rapportage te moeten laten.